

Մ Ո Ւ Ս Ա Յ Ք Մ Ա Ս Ե Ա Յ

Զ Ա Յ Ն

Ը Ն Կ Ե Ր Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

10 ՄԱՅԻՍ

1864 Ռ. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 19

Խ Ա Բ Է Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ճամանակ հանդիսի կրօնական խորութիւն պաշտպանող կրօնոտ խմբադիրը որքան աւելուտ իւր վարպետն անցաւ, արդարեւ ասի յառաջագիտութեան եզակի օրինակ մի է, և արժանի հրատարակման:

Լոյսաւորչականութեան վեց ամիսէ հետէ աշակերտութիւն ընող Տէրտէրեան Պ. Ստեփանը իւր հանդիսին 36^ր թուով երբ կը խօսի Ա. Բ. Մ. Ն. ին դէմ անօրինակ ջանք մը ունի, սա սկզբունքն ալ տարածելու թէ Հոռոմեական եկեղեցին ուղղափառ է, թէ մեր և յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ մեծ տարբերութիւն չի կայ և թէ ինչպէս մեր նոյնպէս ալ Պապականութեան մէջ մարդ կրնայ փրկուիլ:

Տէրտէրեանի այս ըսածներուն դէմ մենք թէեւ շատ բնիկք ունինք, սակայն որովհետեւ արդէն Վրիգոր Եսայանեանը այս կէտիս վրայ իւր նոր հրատարակած մէկ տետրակաւ բաւական խօսած է, ուստի այս մասին մեր կողմանէ բան մը չըսելով սա չափս միայն կը հարցնենք

Լուսաւորչականութեան հարազատ զաւակին թէ իւր վերոյիշեալ սկզբունքները բաւական չե՞ն մեր գաւառաբնակ եղբայրները Պապականութեան յարեցնելու. Փափագեան քու միտքդ սա չէ՞, որ տգէտ հասարակութիւնը համոզեա թէ տարբերութիւն չի կայ ՚ի մէջ

Լուսաւորչականութեան և Պապականութեան և ասանկով զանոնք շատ դիւրով թեամք Հոռոմեական ընես. տեսէք ազգայինք կրօնական իրարութիւն կարեւոր է պօռացող սա Նիզուիթութիւնը և կուգէք նէ դեռ ևս հաւատացէք թէ Պափագեան կրօնասէր է:

Ես կրեմ թէ մենք ամեն կերպ կրօնից հետեւողները սիրելու եմք և նոյա կրօնական դադափարները յարգելու եմք, բայց ոչ երբեք կրնամ ընդունիլ թէ իմ եկեղեցիէս դուրս ինչ համար փրկութիւն կայ. Պ. Փափագեանը ինչո՞ւ այսպէս չի խօսիր, և ինչո՞ւ իւր թոյլքարողութեամբը զօրութիւն կու տայ Պապականութեան ՚ի մեզ ճարակելուն:

Եւ չխարհիս մէջ ամենէն աւելի անկից վախնալու է որ ինքզինքը կրօնասէր կը ցուցնէ և կրօնական խորութիւն պէտք է կը պօռայ:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՔԱՐՈՁԸ

(Տես րիւ. 48)

Մարդկային ազգը իւր ծնունդ առած օրէն հետէ է որ իր բողոքէ իւր այն անգամներուն դէմ, որոնք հաւասարութեան իրաւունքն չի ճանչնալով կամ ճանչնալ չուզելով այս կամ այն միջոցներով զանազան տեսակ հարստահարութիւններ կրնեն իւրեանց եղբայրներուն դէմ, այս անկրօնի չարեաց առջեւն առնելու եւ ան հատական իրաւունքն պաշտպանելու համար է որ ամեն կրօնի հիմնադիր աշխատեցան և ի պահանջել յարկին ի սէրն մարդկութեան նա հատակուեցան: Թէ որ այս ըսածնիս ճշմարիտ է առանց խղճերնուս դէմ՝ մեղանշելու կարող եմք ըսել թէ՛ կրօնի ամեն պաշտօնեայք առ հասարակ ներքին թշնամիք են կրօնի և մարդկութեան, որովհետեւ ասոնց ընթացքը այնքան հեռի է իւրեանց քարոզած կրօնին հիմնադրած ընթացքէն և պատուիրանացը, որ մարդ աւելի համարձակութեամբ կրնայ ըսել թէ ասոնք առերես հետեող և պաշտօնեայ ձեւանալով կրօնից և կրօնից հիմնադրաց, նոցա աշխատութեանց և քարոզութեանց ներգործութիւնը փճացնելու եւ տկարացնելու կաշխատին ի վնաս հանրական և անհատական իրաւանց:

Թողով կրօնական այլ և այլ դրութիւնները՝ Քրիստոնէական կրօնը ինքնին հասարակութեան, ընկերական և անհատական իրաւանց Մտուածային պաշտպանութիւնն է, Քրիստոս որդին Մտուածոյ ուրիշ բան չեքարողեց աշխարհիս մէջ բաց ի եղբայրասիրութենէ և հաւասարութենէ սիրեցէք՝ ըսաւ «մէկըմէկ որպէս և ես զձեզ սիրեցի» նմանապէս «ծախէ» ըսաւ հաբուստին «բոյր ստացուածքդ և աղքատներուն տուր»:

Քրիստոսի բոլոր քարոզութիւնները գրեթէ ասոնց նման խօսքեր կը պարունակեն և բնաւ տեղ մը չեմք գտնիր նորա քարոզութեանց մէջ որ կերպիւ մը հաւասարութեան և ընկերասիրութեան դէմ գայ:

Եւր թէ որ Քրիստոսի դրութիւնը ասոնք են, ըսել է որ «Նորա օրինաց քարոզիչները և նոյն օրինաց գործադրութեան ջանացողները կը պարտաւորին ճիշդ Քրիստոսի նմանիլ բանիւ և ընթացքով, քարոզել միշտ սէր և հաւասարութիւն և ընկերասէր լինել առանց բացա-

ռութեան, որպէս զի հասարակութիւնը չի տարակուսի իրենց անկեղծութեան վերայ՝ ինչպէս որ տարակուսեցան միներն երբ կատուն փիլոնով իրենց մօտեցաւ իբրեւ կրօնաւոր: Մեր կողմանէ կրօնաւորական գլխաւոր պարտականութեան վերայ այսքան խօսելով անցնիմք դարձեալ մեր բուն խնդրոյ շարունակութեան և աշխատիմք յայտնել թէ Մանուէլ վարդապետը իրապէս կրօնաւոր մի է թէ ոչ կեղծ ու հեռեւաբար Քրիստոսի ընկերական սկզբունքներուն ներգործութիւնը կոտորող վարդապետ մը: այս կրնեմք, ըստ որում մենք միշտ նախանձախնդիր եմք Քրիստոնէական բարոյականութեան և փափաքող նորա տարածման և աղգեցութեան:

Քրիստոնէական կրօնի և հիմնադրին պէս հանրութեան շահ մեր նպատակն և ճշմարտութիւնը մեր սիրոյ մի միայն առարկան լինելով այս վերջինը կրցածնուս չափ պաշտպանելով նպատակնուս հասնելու համար մենք այնքան աներկիւղ եմք և քաջասիրտ՝ որ թշնամինս չէ թէ Մանուէլ վարդապետ մը այլ նոյն իսկ բեհեզեբուզն թէ լինի, մենք տակաւին բնութեան հզօր և անընկճելի սկզբնապատճառին կրթնած կարող եմք պատերազմիլ և յաղթել զայն և ամեն խաւարասէր թշնամիներն ճշմարտութեան:

Կրօնական ժողովը կուզէ Մանուէլ վարդապետին կողմնակից լինի, կուզէ չի լինի, կուզէ զանի պատուէ կուզէ պատժէ: Եւ Լէնին Պաբուի Թաղական խորհուրդն ալ կուզէ նէ թող ամեն Կիւրակէ օր Մանուէլ կամ ուրիշ վարդապետ մը մեզ և մեր օրագրոյ դէմ քարոզ տալու հրաւիրէ, մեզմէ տարի մը առաջ ընդունած իրաւացի հարուածին վնաս լուծելու համար, իսկ Մանուէլ վարդապետն ալ կուզէ նէ ամեն նստած, ելած, կերած, խմած և քարոզի հրաւիրուած տեղերը թող մեզ և մեր Չայնին դէմ կոչէ, գոռայ և որոտայ մենք տակաւին հանգարտ սրտով պիտի քննեմք իւր բոլոր ըսածները և քարոզները և պիտի ճանչնեմք զինքը և իւր արժէքը ինչպէս որ էր ասկից առաջ և ինչպէս որ է հիմայ, կամ պիտի լինի ասկից վերջը:

Մանուէլն՝ վարդապետ լինելով կը յարգեմք իւր կարգն ու պաշտօնը, սակայն նոյն իսկ այս իւր վերայ դանուած պաշտօնին սիրոյն համար

պիտի աշխատի՞մք որքան որ կարելի է յայտնել թէ՛ ինքն երբեք իւր կոչմանն արժանի չէ և թէ ինքն վարդապետ լինելու համար քանի մը վարժապետներու աշակերտելու է :

Մեր այս վերջին խօսքին դեմ թէ որ Մանուէլ վարդապետը ուրիշ վարդապետաց ալ աւարժանութիւնը մեզ ներկայացնէ , այն ժամանակը կը պատասխանեմք իրեն թէ՛ ուրիշ վարդապետաց անարժանութիւնը ապացոյց մը չէ թէ ինքն ալ անարժան լինի , և թէ ասի չե կըրնար զինքն արդարայնել :

Թողլով թէ Մանուէլ վարդապետն մեր Չայնին մէջ հրատարակածներնուս պէս քարոզ մը տուեր է թէ ոչ — վասն զի այս կէտս մեզի ստորադրութեամբ տեղեկութիւն տուողին կը վերաբերի՝ — սկսեմք քննել թէ ինքն այս կէտս պատրուակ բռնելով որքան հակառակ վարուեցաւ Քրիստոնէական բարոյականութեան և թէ քանի սխալ դադափարներ տարածեց հասարակութեան , և դայթակողութեանց պատճառ եղաւ :

Շարունակելի :

ԱՐԻԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այսչափ երթալէն վերջը ալ արժան է քիչ մը կանկ առնել և նկատել թէ ո՞ւր կերթանք :

Անոնք որ քառասուն տարեկանի մօտ կամ աւելի եղած են անցեալը միտքերնին բերելով կրնան վկայել թէ ինչ ձիարշաւ ընթացիւք կրնա՞նք : Եւ չեմ կարծեր որ Եւրոպական փայլուն աղբերը քառասուն տարեկան միջոցի մէջ այսչափ փոփոխութեան ենթակայ կըլլան կամ եղած են : Բայց ամենքս ալ խոնարհաբար խոստովանելու ենք թէ աս արագ ընթացքին մէջ , մեզ միողը ոչ այնչափ հասուն խորհուրդն է , որչափ նմանողութիւնը , նմանողութիւնը որչափ կապիկին՝ այնքան ալ մարդուն բնական է , և մարդուս մտքին աս տրամադրութիւնը մեծ օ-

գուտներ ունիանոր ընկերական յառաջագիմու թեանը , որմէ մենք ալ շահուած ըլլալին խոստովանելու ենք , բայց ասկէ բարձր կարողութիւն մըն ալ ունի որ կապիկը չունի , այն է , նմանողութեան հետեւելն առաջ կամ վերջը խորհիլ ու դատել ընթացքին վրայ : Ինձի կերևոյ մենք մինչև հիմայ աւելի վաղեցիկք քան խորհեցանք , ասիկայ հայկական ոգին բնական չէ , հայք կըթու թեան սկսելին շատ հինուց է , իսկ այսօր յետադաս գտնուելնուն մէկ պատճառն ալ ոչ իրենց դանդաղամիտ և անզգայ ըլլալը , այլ աւելի խորհել քան ընթանալու բընաւորութիւնն է : անաչառութիւնը և խոհեմութիւնը հայուն թող չեն տար նմանողութեան շատ հետեւելու , բայց մօտ տարիներս կարելի է ասկէ քիչ մը շեղած է : անանկ որ հայ ուսումնականաց շատ զրութիւնները անգամ որ կերելի թէ ժողովուրդին ընթացքին վրայ խորհուրդ և դատողութիւն են , նմանողութեան մէջ արագ արշաւանք մը կը սեպեմ : վստն զի գիտութեան տուած յարգերնին և անոր ընելք օգուտներուն յոյսերնին Եւրոպական զրութիւններու նման է , կարծես թէ առանց մաթիմաթիքա և քիմիաբանութիւն գիտնալու մարդ ոչ կրնայ ապրիլ , ոչ սրտի ուրախութիւն վայելլ և ոչ յաւիտենական կեանք : Կարձեալ անոնցմէ շատը իրենց զրութիւններովը ժողովուրդին ստիպում մը կու տան աւելի արագ իրենց հին սովորութիւնները ձգելու և արդի քաղաքականութեան հետեւելու : Ասիկայ նմանողութիւնն է : ուստի քննելու է թէ արդեօք այսչափ աճապարելու պատճառ ունինք նոր քաղաքականութեան մը փոխուելու :

Երկրի վրայ մարդուս երջանկութեանը համար քանի մը պայմաններ կան ասոնցմէ ոմանք նախնական և առաջին կարևորութիւն ունեցող են և մէկ քանի ալ երկրորդական . նախնական պայմաններն են նախ՝ առողջութիւն , որ առանց ասոր ոչ երջանկութեան միջոցները կրնայ մարդ ձեռք բերել և ոչ ձեռք բերուածները վայելլ : Երրորդ՝ ապրուստ որ ասոր պակասութիւնը մարդս անբնդունակ կընէ որ և իցէ օգտակար գործի և հաճոյքի թէ նիւթական և թէ բարոյական , և մարդկային սրտին ցանկալի եղած բաներուն ամենէն դիտաւորին կործանումը կըսպառնայ , այն է կեանք , Երկրորդ բարոյականութիւն , որուն պակասութիւնը մարդս դա-

* Անձերնուս պարտք կը համարիմք իմացնել մեր ընթերցողաց թէ Մանուէլ վարդապետն իրօք , « Աստուած Քրիստոնէականները անողորմաբար պիտի դատէ ու պատժէ » ըսեր է ինչպէս որ բանիւ մեզ իմացուցին արժանահաւատ անձինք . անողորմին մեծըն այն է որ Աստուծոյ վերայ անողորմութեան դադափար կը տարածէ :

զաններուն կը մօտեցնէ և ոչ միայն ունեցած առողջութիւնը և ապրուստը խաղաղութեամբ և սրտի զոհունակութեամբ չը կրնար վայելել այլ և բոլոր վայելքը նիւթական և ցանկական ըլլալով հասարակ և անասնոց և մարդուն յատուկ եղած բարձր երջանկութեան աննդունակ է : Ուստի յայտնի է որ մարդու երջանկութեանը համար առողջութիւն , ապրուստ և բարոյականութիւն անհրաժեշտ են : Արդարեալ անհրաժեշտ են նախ՝ ուսմանը , որ մարդկային մտքին յատուկ եղած երջանկութիւնն է որ կրկայնաց Մտուածոյ գործքերը կամ որ նոյն է բնութեան տնօրէնութիւնները գննել , և զմայիլ ու մտքի մշակութիւն և լուսաւորութիւն ստանալը : Արդարեալ աղատութիւն . աղատութիւն քաղաքական իշխանաց բռնակալութիւններէն , աղատութիւն կրօնականաց խաբէութիւններէն , աղատութիւն հասարակութեան համբաւէն : Առաւելաբար մարդու անձին և ստացուածքին կը տիրեն , կրօնականները մտքին ու խղճին , հասարակաց համբաւը մարդու զգացմանը :

Թէ անկիրթ ազգաց մէջ , ուր իշխանաց կամքը և ոչ օրէնքը կը տիրէ , չարաբարոյ իշխան մը պատահած ատենը իր իշխանութեան սահմանին մէջ ժողովուրդին վրայ կը բռնանայ և անոնց երջանկութեանը արգելք կը լայ , պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը կը ցուցնէ : Իսկ կարգաւորաց խաբէութիւնները իրենց հաւնող ժողովուրդին երջանկութեանը արգելք ըլլալը գիւրին չէ տեսնելը , ասոր աս կերպը կառաջարկեմ . թող ամեն ժողովուրդ իր ուղղափառ սեպած կրօնքէն զատ միւս կրօններուն վրայ նայի , և հոն կը տեսնէ անոնց ամեն մէկուն խաբէութիւնները , այսպէս այնքան խաբէութիւններու վրայ տարիներով փաստաբանութիւն ընելու փոխանակ մէկ խօսքով կը լը մընայ , կը մնայ միայն իրը , տն ալ բացառութիւն կը սեպենք և կանցնինք յաջորդ ժողովուրդին , ու հոն ալ անոր բացառութիւն սեպելով , առաջինին խաբէութիւնները ընդունելու տանք որ եթէ միւսին հետ տարի մը փաստաբանէնք , չենք յաջողեր , այսպէս ամեն ժողովուրդի կրնանք ցուցնել թէ կրօնականաց քարոզութեանց մէջ ուրքան խաբէութիւններ կան , մերթ գիտմամբ մերթ անգիտութեամբ , ասիկայ արամարանութիւն չէ փաստ չէ , միայն

ճամբայ մը օգնութիւն մըն է , որ եթէ մէկը կարող է միտքով կարգաւորաց խաբէութեան դաշտէն հեռանալ և բլուրի մը դագաթէն անոնց վրայ նայի , կարող կըլլայ ուղիղ դատում ընել . բայց քանի որ ան խաբէութեան մէկուն կը ցուած կը մնայ , ինչիւրին մէկ կողմը միայն կը տեսնէ , որ արդի ոճով նախապաշարում կըսուի . և նոյն պատմութիւնը ու աշխարհագրութիւնը կը ցուցնէ ժողովուրդին երջանկութեանը եղած արգելքը աս կողմէն , կարծեմ աս կառավարութեան եկած զրկանքէն մեծ եղած է . վասն զի եթէ կառավարութիւնը բռնակալութիւն ընէ , ժողովուրդը կառնէ անիկայ իբրեւ բռնակալութիւն . և իշխանին ու ժողովուրդին համարումէն կախեալ է . իսկ կարգաւորին խաբէութիւնը ժողովուրդը իբրեւ Մտուածաշին տնօրէնութիւն կառնէ . և անոր ազդեցութիւնը իր վարքէն այնչափ կախում չունի , որ քան ժողովուրդին համոզումէն , որ ժողովուրդին անկիրթ վեճակին մէջ գիւրին է համոզել թէ ինքը Մտուածմէ առած է իր իշխանութիւնը և ժողովուրդէն կախեալ չէ : Իսկ հասարակաց համբաւուն աղատութիւն է երջանկութիւն որչափ հարկաւոր ըլլալը մէկ մարդ մը շուտով կիմանայ , երբ ինքը թէ գիւղացի ըլլայ թէ քաղաքացի , քանի մը տարի մեծ քաղաքի մը մէջ բնակելէն վերջը , երթայ գիւղի բնակիչ ըլլալու աշխատի , անմիջապէս կը տեսնէ թէ քաղաքի մէջ եղածէն տասնապատիկ աւելի իր ամեն գործքերը հասարակաց յայտնի և անոնց դատմանը ենթակայ է , թէ և անսխառ և անտարբեր ըլլայ հասարակաց կարծիքին , շուտով պիտի տեսնէ որ իր առողջ կազմութիւնը հարստութիւնը խղճին մաքրութիւնը իր ունեցած գիտութիւնները քաղաքական և կրօնական օրինաց դէմ չըլլալը բաւական չեն իր երջանկութեանը համար , առանց աղէկ համարումի մը հասարակութեան մէջ . պիտի տեսնէ որ հասարակաց համբաւը կը տիրէ իր դաղափարներուն , խղճին , իր ընկերական զգացմանցը , կրօնքին , և ամեն գործքերուն թէ կարևոր և թէ աննշան , ասիկայ աւելի մանրամասն կը գնէ իր վարքը քան կառավարութիւնը և քան կարգաւորները , և անոնց չհնազանդել երբեմն հրնար է , բայց ասոր՝ ո՛չ երբեք , պիտի տեսնէ թէ ճշմարիտ դաւանելու է ոչ ան որ ինք ճշմարիտ կը դատէ , այլ ինչ որ հասարակութիւնը այն

պէս կը դատէ • իր ղեւարդներէն, միայն անոնք յայտնելու և գործադրելու է որ հասարակութեան համաձայն է • միւսները որչափ ալ իրենց ցանկալի ըլլան, արտօնութիւն չը կայ ոչ յայտնելու եւ ոչ ըստ այնմ գործելու • հասարակութիւնը պիտի որոշէ թէ ինչպէս պիտի վարուի ընտանիքիդ հետ ու ինչպէս դրացիիդ հետ, տան մէջ և դուրսը ընելիք գործքերդ, ինչ հագնելիքդ և ինչ ուտելիքդ, և այլն, և այլն •

Շարունակելի

ՄԱՐԴԻ ԵՒ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆ

Մարդս ընդհանուր ընկերական օրէնքներուն անտեղեակ զանուելովն չէ թէ միայն իւր նմանները հարստահարելու ընթացք մը ունի, այլ նաեւ մարդէս ի դատ անթիւ խեղճ արարածներու արեամբը իւր կատաղութիւնը կը յագեցունէ • նա օրէնք և արդարութիւն չի գիտեր ամենեւին, այլ այս բառերը կը գործածէ լոկ իւր վայրագ կրից առջեւ վարագոյր մը ունենալու համար •

Մարդս իւր գոյութեան առաջին օրէն սարսափեցուց կենդանական ընկերութիւնը, դըղըրդեց նոցա բարեկարգութիւնը և Բարեւոնեան խառնակութիւն մը ձգեց նոցա մէջ, վաւրն զի մինչդեռ կենդանիք սիրալիր և երջանիկ ընկերականութիւն մը ունէին, մարդս կանգնեցաւ նոցա մէջ և սկսաւ անոնց ամենէն փոքրը և ամենէն մեծը փարատել և զիշատել, և իւր այս ընթացքը այնքան յառաջ տարաւ որ կենդանիք շուարեալ բաժնուեցան մէկմէկէ և սկսան ի գործ դնել մէկմէկու վերայ այն դասը որ մարդս իրենց ուսոյց, և ահա այն օրուրնէ հետէ չի դադարեցաւ կենդանական աշխարհին կոտորածը և դադարելիք ալ չունի եթէ մարդս յարատեւէ իւր այս անփայլ ընթացքին մէջ և իրաւունք բառին արժանի նշանակութիւնը տայ •

Մարդս պարտի ուսանիլ թէ ինքն բուսական կենդանի մի է, և թէ իրեն համար բուսական աշխարհէն դուրս կերակուր և սնունդ փնտռելու ամենեւին իրաւունք չի կայ, և ինքն այնքան աւելի պիտի պատժուի զանազան ախտերով, հիւանդութեամբ և վաղահաս մահուամբ որքան որ ինքն շարունակէ իւր որովայնը

լեցնել Բուսական աշխարհէն դուրս դտնուած կենդանիներով, հանքերով և այլն •

Բնութիւնը մարդու ծամելու և մարսելու գործարանները միմիայն Բուսականներէն սընունդ առնելու յարմար յօրինած է, և որքան որ սխալ նոյնքան ալ յիմարական սկզբունք մըն է այն որ կը փաստաբանուի թէ մարդս որքան որ բուսակեր նոյնքան ալ մսակեր կենդանի մի է և թէ իւր ծամելու գործարանները առջինն չափ վերջինին ալ յարմարութիւն ունին •

Բժշկական հրատարակութիւնները որ միշտ կը ջանան հաստատելու թէ՛ մարդուս կազմութիւնը բուսական և կենդանական կերակուրներ ուտելու յարմարութիւն ունի, բոլորովին զուրկ են համոզիչ փաստերէ, որոնց հակառակ աշխարհիս ամեն բնազնները միաբերան կը հաստատեն թէ՛ մարդուս մարմինն կազմական չէնքը բաղդատելով ուրիշ կենդանեաց հետ կը յայտնէ թէ՛ մարդս բուսակեր կենդանեաց դասին կը վերաբերի և բնաւ նշան մը չունի մսակեր լինելուն •

Պարոն Քուվը որ կազմաբանից մէջ առաջին տեղն ունի՝ «մարդուս շէնքին նայելով նորա բնական կերակուրը պտուղներէ, արմատներէ և բանջարեղէնէ կը բաղկանայ, զորոնք հաւաքելու համար խիստ յարմար են իւր ձեռքերն ալ » կըսէ •

Ի օրինո՝ բժշկականութեան երեւելի դասատուն կը հաստատէ թէ՛ «Մարդուս ակուաները ամենեւին նմանութիւն չունին մսակեր կենդանեաց ակուաներուն » •

Թովմաս Պէլ կըսէ «մարդուս կազմութիւնը կը ցուցնէ թէ՛ նա առաջ բուսակեր կենդանեաց դասէն էր » •

Սըր Լյվերաթո Հոմ կը յայտնէ թէ՛ «մարդը իւր անմեղութեան մէջ միայն բուսականներով կը սնանէր » •

Ի օրոտ Մօնպօտտօ՝ որ հռչակաւոր բնազն մըն է, կըսէ թէ՛ «մարդս իւր նախնական վիճակին մէջ բուսակեր կենդանի մըն է, իսկ իւր մսակեր բնութիւնը ստացական է » • Լնդղիոյ՝ Բժիշկ Սիլվամ Լամբ քառասուն տարի այս կէտս քննելով հրատարակեց թէ՛ «մարդս բուսակեր կենդանի մը կազմութիւնը ունի, և միայն դատողութեան և կրթութեան պակասութիւնն է որ զինքը մսակեր փոխենի մը բռած է » •

Օճնդոց առաջին գիրքին մէջ կը կարդամք

որ երբ մարդս ստեղծուեցաւ, իւր կերակուրը հետեւեալ կերպով սահմանուեցաւ « և Մտուած ըսաւ, ահա ես տուի քեզ ամեն սերմ ունեցող կանանչեղէնները, որ կը դանուին երկրի վերայ և ամեն ծառ որ պտուղը սերմ ունի, ԱՍՈՒՔՔ ԳԵՁԻ ԿԵՐԱԿՈՒՐ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻՆ », արդարեւ աս կից աւելի ընտիր խօսք մը չի կրնար գտնուիլ հաստատելու համար թէ մարդս ի՞նչ պարտի ուտել:

Աստուծոյ թէ ջրհեղեղէն վերջը ազատութիւն տրուեցաւ կենդանական կերակուր ուտելու, սակայն ինչ համար ասիկայ խիստ անբարոյշ կան իրողութիւն մը կերեալ, վասնզի ի՞նչպէս հնարաւոր է որ Մտուածոյ մէկ ՀՐԱՄԱՆԸ իւր մէկ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔՔ տկարանայ:

Սակերութիւնը Մտուածաշունչով հաստատողները՝ Օհնեղ իններորդ գլխուն 2. 4. համարները յառաջ կը բերեն այսպէս « ձեր ստակումը և երկիւղը երկրի բոլոր գաղաններուն, օդին մէջի ամեն հաւերուն, երկրի վերայ ամեն շարժողներուն, ծովուն մէջի ամեն ձուկերուն վրայ պիտի լինի, ամեն շարժող բան որ կապրի ձեզի միւս պիտի լինի, մինչեւ անգամ կանանչեղէնի նման ամեն բան ես ձեզի տուի, բայց միայն կենդանի այսինքն արիւնով չի պիտի ուտէր »:

Մտուածաշունչին այս խօսքերը թէ որ մը սակերութիւն պաշտպանողներուն մեկնութեամբ քր առնումը պիտի պարտաւորիմք հաւատալ թէ Մտուած իւր այս թոյլտուութեամբ մէկ ուրոշ նպատակ մը ունէր, այսինքն բնաչինք ընել բոլոր իւր արարածները, վասն զի յայտնի է որ այսպիսի կոտորածի մը միմիայն արդասիւք ուրիշ բան չէ, այլ միայն բոլոր բնութեան օրէնքները եղծելով աշխարհս սարսափելի հիւանդութիւններով, ախտերով և կոտորածով լեցնել, վասն զի մարդս որ բուսակեր կենդանի մըն է իւր կազմութեան ամեն պահանջմամբ չի կրնա նար երբեք ամեն շարժող կենդանիները, կամ մինչեւ անգամ մէկ որոշ տեսակ կենդանիի մը միւր ուտել առանց եղծելու իւր կենդանակաշունթիւնը: Իսկ մեր այս ըսածին իբրեւ անհրաժեշտ ապացոյց կրնայ ներկայանալ մարդկութեան արդի թշուառ կեանքը՝ որ հազիւ թէ կեանք կոչուելու արժանի է*:

կային սեռին ամենէն փոքրիկ մանուկէն սկսեալ մինչեւ չափահասները միշտ անվստահ են ապրելու, և այս չարիքը այնքան յառաջացած է որ ռամկութիւնը բոլորովին մոռնալով թէ՛ Մտուած դահիճ և ըրածը չըրածը չի գիտցող մէկը չէ՛՝ կեանքն ու մահը Մտուածմէ կսպասեն:

Բայց Մտուածաշունչի վերոգրեալ թոյլտուութիւնը եթէ ուղիղ մոքով բացատրելու ելնմք պիտի գտնեմք որ մարդկային ազատութիւնը նոյն խօսքերուն մէջ հաստատուած է, և թէ Մտուած նոյն խօսքերը աւելի վշտով կը խօսի քան թէ իբրեւ իւր կամքը, վասն զի թէ որ իւր կամքն այսպէս լինէր, որ մարդս ամեն շարժող կենդանեաց միւր ուտէր: չէ թէ միայն կը պարտաւորէր մարդկային կազմութիւնը փոխելու և մսակերութենէն յառաջացած ամեն ցաւալից հետեւանքներն դադարեցնելու՝ այլ նա եւս Իրեն այդ բացարձակ թոյլտուութիւնը Մովսիսի բերնով չէր պարտիր փոխել, կենդանեաց մէջ զանազանութիւն դնելով: Մտուածոյ գործքերը անհուն են և անքննելի: միայն թէ մարդս պարտի որոշել Նորա ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ ըրած ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔՔ: Մտուածոյ մեր նախածնողաց տուածը ՀՐԱՄԱՆ էր, որ էր բուսական ուտել, իսկ կենդանեաց միւսն ուտելու տուած արտօնութիւնը ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔՔ էր: Ինչպէս որ Ինքն կենդանեաց ցեղէն ուտուելիքը և չուտուելիքը Մովսիսի բերնով որոշեցին վերջը Պետրոս Առաքեալին ամեն տեսակ կենդանիներ ներկայացուց ուտելու համար, մինչեւ անգամ Վարպիղձ կոչած կենդանիները:

Մտուած այս տեսակ շատ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔՔ ըրած է, սակայն պետք է գիտնալ որ Նորա ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ հաստատուն են և անփոփոխելի: Նա պատուիրած է չի ստել, այլ սակայն կը կարգամք Մտուածաշունչի մէջ որ թէ Նզգիպտոսի դահեակները և թէ Նքիքովի պողնիկը վարձատրեց սուտ ըսելուն համար, գողութիւնն ու յափշտակութիւնը արգիլեց սակայն Խորաշխարհաց ալ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔՔ ըրաւ որ Նզգիպտաց:

Ժանի երբ զինքը մուցանող հիւթ չի մնար, կեանքը այն ժամանակը կեանք կոչուելու արժանի է երբ նա իւր բնական տեղութիւնը անխռով կը վայելէ: ամեն բնաչին կը միաբանեն թէ՛ մարդկային կենաց բնական տեղութիւնը մինչեւ մէկուկէս դար պարտի լինիլ:

* Կեանքը ճրագի նման այն ժամանակը կը բա-

ւոյ ամեն ծանրագին հարստութիւնները կողովակեն. հրամայեց չնութիւն չընել բայց Մարգարէին մէկին ալ պատուիրեց որ բոլ կին մը առնու լայն լայն լայն :

Սահերութեան սկզբունքը պաշտպանողները լաւ կրնան թէ որ խորհին թէ Մատուծոյ վերոգրեալ Երկրորդական մէջ սա ալ յիշուած է որ կենդանեաց արիւնը չուտեն. շատ լաւ, բայց ասիկայ հնարաւոր բան է, կարելի է մէկ կտոր միս բոլորովին զատել իւր արիւնէն : Այո կարելի է քիմիական գործողութիւններով. բայց ան առենն ալ աւելի ընտիր կերակուր մը կը լինի սպունքի մը կտորը քիմիական գործողութեամբ իւր արիւնէն զատուած մի մը քով ուրեմն ի՞նչ ընելու է, Մատուած թոյլտուութիւն ըրաւ որ միս ուտենք, բայց արիւն ուտելն արգելեց, և որովհետեւ մեզ համար խիստ դժուարին է միսն բոլորովին արիւնէն զատել, և կամ բոլորովին արիւնազուրկ միս ուտել ուրեմն ըսել է որ միս պէտք չէ որ ուտենք :

Բնազինները քննած և գտած են որ մսակեր կենդանիք՝ բուսակեր կենդանիներէն շուտ կը փտտին, մեռած գայլ մը նոյն վայրկեանին մեռած ոչխարէ մը շուտ կեղծուի և կը փտտի բուսակերներուն արիւնը մսակերներուն արիւնէն խիստ շատ շուտ, մաքուր և առողջ կը լինին. նոյնպէս և մարմինին ուրիշ հեղուկները բուսակերները մսակերներէն աւելի ուժեղ կը լինին աշխատութեան, գիպուածներու, պաղի տաքի, քաղցութեան և ծարաւութեան աւելի կը դիմանան. ասոնց ակունքները ամենեւին չի եղծուիր, և չունին այն գարշելի բերնի հոտը որ ունին մսակերները. բուսակերին ակտրժակը միշտ առողջ է, քանի որ մսակերը ինչ ուտելին կը կորսնցունեն. բուսակերը իրենց կերածը կը մարսեն առանց վրդովմունքի. ջերմութեան, գրգռման և ստամոքսի նեղութեան, մինչդեռ մսակերը իրենց ամեն կերակուրէն վերջը կը թուլնան, գլուխնին կը ծանրանայ և այլն որոնք տեսակ մը հիւանդութիւնք են. բուսակերաց կիրքերը բարեխառն են և հպատակ դատողութեան. ամենէն առողջ և առողջ կազմութիւնները բուսակերները կը վայելեն, և ասոնք թէ որ հիւանդանան ալ շատ դիւրաւ կ'առողջանան. բուսակերները գեղեցիկութեան և վայելչութեան կողմանէ ալ միշտ կը գերազանցեն մսակերներէն. վերջապէս այն ամեն օրհնու-

թիւնները որ մարդս կը փափաքի վայելել, բուսակերները կը վայելեն առանց նեղութեան :

Հոս արդարեւ արժան է աւելցնել թէ մեր նախնիքները ամենամեծ խնայողութեամբ պահոց օրեր սահմաններ են մեր ազգին մէջ, որպէս զի հասարակութիւնը բոլորովին մսակեր չլինի և բուսական կերակրոց օգուտները վայելելն չի զրկուի, այս մասին յիշաւի երախտապարտ պարտիմք լինել :

ՍԻՐԷ ՀԱՅԸ

Սիրէ Հայը թէ և ըլլայ աղքատ տընանկ անկարող,
Վրան գլուխը հին ու մին, դռնէ ՚ի դուռ
մուրացող :

Անունն է Հայ պարտ է մեզ,
Սիրել զնա Հայրն պէս :

Սիրէ Հայը, թէ և ըլլայ հարուստ փարթամ
մեծատուն,
Եւ ունենայ պէյ էֆէնտի կամ ամիրայ մեծ
անուն :

Անունն է Հայ պարտ է մեզ,
Սիրել զնա Հայրն պէս :

Սիրէ Հայը թէ և ըլլայ Հայրսուրբ Տէրտէր
Վարդապետ,
Վրան փիլոն ծոցը Սուրբ Խաչ, Կաթուղի
կոն իւր վարպետ :

Անունն է Հայ պարտ է մեզ,
Սիրել զնա Հայրն պէս :

Սիրէ Հայը, թէ և ըլլայ Լուսաւորչական
Պապական, Բողոքական . . .
Ըստ քո կարծեաց ճիշտ սնապաշտ հերետիկ
կոս մարդադաւան :

Անունն է Հայ պարտ է մեզ,
Սիրել զնա Հայրն պէս :

Վասն Հեղինակին .
Յ. Ս. ԳԻՐԳՅԱՆՕԾ

ԽՈՍՏՄՈՒՆՔ

Երբ սրտիս լարեր ,
Հնչեն Սէ՛ր քաղցրիկ .
Զի՞ կուսին աչեր ,
Ժըպտին ինձ հեզիկ .

Մինչդեռ իւր շրթունք ,
Խօսիլ կ'ամաչեն .
Կարմրագեղ ծաղկունք ,
Ծըլին այտերէն .

Իւր ժըպտին մեջէն ,
Մինչ խօսին զուարթունք .
Կը բղնեն սրտէն ,
Միւրջ վառ խոստմունք .

ՀԱՐՑՈՒՄՆ

Մայիսի 24^{րդ} օրն հասնելու վերայ է. Սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէսը պիտի կատարուի՞ թէ ոչ. օտարները վրանիս պիտի խընդացնե՞մք արդեօք յիշեալ հանդէսը այս տարի չի կատարելով:

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Ց Ո Ց

24 երեսներէ բաղկացեալ տետրակ մի է որ կը ծախուի ամեն հայ դրամաւարաց քով .

Պիս 60 փարայ .

ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՄՈՒՆՁՔ

ԲԵՐԹՈՒԱԾՔ

Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

80 երեսներէ բաղկացեալ գեղեցիկ բանաստեղծական աշխատասիրութիւն մի է այս որ ապագային համար մեծ յոյս կու տայ երիտասարդ հեղինակին զոր խրախուսիլ պարտ է ամեն ճշմարիտ ուսումնասիրաց : Ար ծախուի ամեն գրածախներու քով գին 5 զուրուշ :

Ա Ձ Դ

Ֆոթօկրաֆ Պ. Կարապետ Պաղտասարեանը , կրկին անգամ Մերիգա դացած և Ֆոթօկրաֆիան (լուսանկարչութիւն) կատարեալ գործած ըլլալով այժմ Մահմուտ բաշայի վարի կողմը Սուլթան համալի ըսուած շուկան իր յաճախողները զոհ ընելու չափ աժան և մաքուր պատկերներ կը հանէ առանց տիրոջը դուրսորդ հրամանին չծախելու և չկախելու ամեն երաշխաւորութիւն ալ տալով :

Ինչ որ Խմբագրութեան և տնօրինութեան կը վերաբերի պետք է ուղղել առ Ա. Հայկունի, Պօլիս Մեծ նոր խան վերի յարկը բիւ 2 : Օրագիրս կը հրատարակուի ամեն ամսոյ 1 ին 40 ին և 20 ին : Դին տարեկան 70 դուրուշ. վեցամսեայ 40 : Դուրս երբայիք օրագրաց ճամբուն ծախսը առնողին վրայ : Գաւառներու մեջ ունեցած գործակալներնիս ևն , Հայեպ Յ. Ա. Բիւրքահանօն : — Պարտիզակ և բոլոր Նիկոմիդիայի սահմանը Թորոս աղայ Միւնասեան : — Իզմիր Ծաղիկ Հանդիսի գրասենեակը : — Կարին Պ. Պետրոս Մ. Օճնեցի, վերատեսուհ Արշարունի ընթերցարանին :

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԲԵՐԹՈՒՆՆԵԱՆ

Է ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՖԻՆԱՆՑԱԴԱՐ